

ЛІКВІДАЦІЯ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ (ТОВАРИСТВА ІСУСА) ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ УЖГОРОДСЬКОГО ЄЗУЇТСЬКОГО КОЛЕГІУМУ

Оксана Ферков

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та культурології Факультету історії та міжнародних відносин,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

E-mail: oksanaferkov@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8546-401X>

Орден єзуїтів – один з найпотужніших релігійних орденів ранньомодерної історії. Від часу заснування і до ліквідації ордену мережа монастирів, колегіумів, університетів охопила всю Європу. На момент ліквідації ордену постало питання не тільки про духовне, освітнє правонаступництво, але й долю рухомого і нерухомого майна закладів Товариства Ісуса. Ліквідація ордену мала значні наслідки як для усієї організації, так і для окремих складових, тобто закладів освіти (колегіуми, університети), для усіх членів ордену від керівника (генерала) до патерів в окремих місіях. Автор розглядає причини ліквідації Товариства Ісуса, а також робить спробу вияснити як це вплинуло на становище ужгородського єзуїтського колегіуму, що сталося із майном ордену і яка доля патерів та магістрів, які забезпечували функціонування закладу в Ужгороді. На основі доступних джерел автор констатує, що після оголошення розпуску Товариства Ісуса (1773) впродовж двох років ужгородський колегіум продовжував працювати у звичному режимі. Все майно було спочатку передано до новоствореного Освітнього фонду, а згодом частина дарована імператрицею Марією Терезією канонізованій незадовго до цього (1771) Мукачівській греко-католицькій єпархії. Офіційна передача єзуїтських будівель, замку, фондів бібліотеки Мукачівській греко-католицькій єпархії відбулася 1 серпня 1775 р. Земельні маєтки, ліси, виноградники, луки, різні будівлі, млини тощо впродовж майже двох століть ужгородські єзуїти отримали шляхом дарування або викупу від місцевих шляхтичів. Більшість цих земель після розпуску ордену передані до Освітнього фонду, згодом продані, отримані кошти використовувалися для потреб Освітнього фонду.

Ключові слова: Товариство Ісуса, орден єзуїтів, Ужгородський єзуїтський колегіум, Мукачівська греко-католицька єпархія

Постановка проблеми Орден єзуїтів – один з найпотужніших релігійних орденів ранньомодерної історії. Принципи діяльності та вплив на тогочасне суспільство кардинально вирізняли його від католицьких орденів Середньовіччя. Від часу заснування (1534/40) і до ліквідації ордену (1773) мережа монастирів, колегіумів, університетів охопила всю Європу. А місії єзуїтів були і за межами Старого світу. На момент ліквідації ордену постало питання не тільки про духовне, освітнє правонаступництво, але й долю рухомого і нерухомого майна закладів Товариства Ісуса. Ліквідація ордену мала значні наслідки.

Товариство Ісуса (або *Compania de Jesu*) засновано у 1534 р. [Лозинский, 1986], і невдовзі отримало папське підтвердження (1540 р., *Regiminis militatis ecclesiae*). Дуже швидко єзуїти включилися у процес Контрреформації в Європі та місіонерства у віддалених частинах світу (Індія).

В Угорському королівстві єзуїти розпочали свою діяльність у 60-х рр. XVI ст., прибули на запрошення естергомського архієпископа Міклоша Олага (1493 – 1568) [Gyenis, 1941]. Однак, осередки єзуїтів існували не довго, занадто сильною була опозиція протестантських громад. Чергова спроба єзуїтами охопити місіонерською і освітньою роботою «втрачені» для Риму землі Угорщини припадає на кінець XVI – на перші десятиліття XVII ст. Станом на 1600 рік у Клузьському та Алба-Юліанському єзуїтських колегіумах в Трансильванії, в Шельському колегіумі та Туроцькому монастирі і Дароцькій місії у Верхній

Угорщині служило 27 отців єзуїтів, 13 членів ордену, які ще не завершили навчання (новіціати), 17 фратерів, тобто разом 57 єзуїтів [V.Bangett, 2002, 121. old.].

Перші після повстання Іштвана Бочкаї Державні стани збори проголосили вільне віросповідання та право протестантів на самоуправління, але прийнято ряд статей про обмеження діяльності інституцій Католицької Церкви. Стани заборонили єзуїтам мати земельні володіння і засновувати колегіуми [1608:8]. Це обмеження унеможливило діяльність місійних осередків та колегіумів. Але ж єзуїти знайшли вихід із скрутною ситуації таким чином, що на запрошення католицьких магнатів оселялися у домініях, а для їх безперешкодної роботи пани створювали фундації, які гарантували безпечне життя. Тобто, на цьому етапі єзуїти не були власниками земель, тільки користувалися прибутками з них. Відомим фактом є, що у Земплінському та Ужанському комітатах серед найщедріших патронів єзуїтів були Другети. 2 липня 1615 року граф Георгій Другет створив фундацію для гуменянського єзуїтського колегіуму і цим забезпечив матеріальну підтримку патерів і учнів закладу [Weiser, 1882, 142–147. old.; Blanár, 1913, 22–25. old.; Lukács, 2009, 112. old.; MNL OL 3 - MNL OL E 152, fasc. 4, fol.123].

Крім фундатора, гуменянський єзуїтський колегіум підтримували інші католицькі вельможі регіону: Міклош Естергазі, Борбала Телегді, Ференц Алагі та інші. З джерел відомо, що тодішній власник міста Мукачева Міклош Естергазі та його дружина

Оршоля Дершффі для потреб гуменянського осередку Товариства Ісуса щорічно виділяли із прибутків Мукачівської домінії 100 угорських форинтів, 5 бочок вина, 5 коблів найкращої пшениці та 5 вгодованих свиней [Ферков, 2019 а, с.175].

Пожертви і дарунки шляхтичів були не єдиним джерелом прибутків єзуїтів. Трохи згодом, керівники місійних осередків чи ректори колегіумів почали купували земельні наділи та виноградники, і поступово ставали землевласниками, тобто заборону 1608 р. вже не брали до уваги. Так, ректор гуменянського колегіуму Шандор Добокаї у 1617 – 1618 рр. купив кілька наділів орної землі та луків в околицях Гуменного та Кам'яниці [MNL OL 3; MNL OL 4].

Таким чином, єзуїтські монастирі, місійні осередки та колегіуми, маючи достатньо матеріальної підтримки, значно вплинули на духовне життя, розвиток освіти і культури підгабсбурзької Угорщини.

Впродовж XVII – XVIII ст. становище єзуїтських колегіумів було більш-менш сталим. Хоча певні труднощі переживали у роки чергових анти-габсбурзьких повстань та визвольної війни під проводом Ференца Ракоці II (1703 – 1711)¹ [Tamási, 2009; Meszlényi, 1936, 265–267 old.; R. Várkonyi, 2007. 1462 – 1475. old.; Thaly, 1873, 130 old.; Химинець, 2013, с. 82.; Blánár 1913, 64. old.]. Після повстання настав сприятливий час для розгортання, насамперед освітньої діяльності єзуїтських колегіумів.

Про причини і передумови ліквідації Товариства Ісуса відомі десятки досліджень, у своїй більшості вони висловлюють тенденційні погляди. Однак, незважаючи на прихильність чи опозиційність до католицизму автори погоджуються в основній причині заборони ордену – потужний господарський потенціал єзуїтів та їхній політичний вплив у тих чи інших країнах ставав небезпечним для правлячих верхівків і не тільки європейських країн, але й для державних чиновників колоній та місцевої поміщицької адміністрації.

Поряд з цим у середині XVIII ст. у папські курії вагомого впливу набула група прихильників реформування ордену єзуїтів, не виключали навіть його ліквідацію.

Окрім суто практичних причин варто нагадати, що у тогочасній полемічній літературі апелювали на почуття мас та віддзеркалювали думку про порушення єзуїтами певних моральних принципів: ніби-то виступали проти Папи Римського та світських правителів, що не заперечували вбивство/ліквідацію тиранів, проголошували всюдозволеність, вільну мораль, що у місіонерській роботі задля навернення тубільців дозволяли дотримання місцевих звичаїв, і цим відмежовувалися від рішення Тридентського собору та католицького віровчення. Як висновок з цього, чимало авторів називали єзуїтів найзапеклішими противниками ідей Просвітництва і

зрештою прогресу.

Переслідування єзуїтів у католицьких країнах Європи та південноамериканських колоніях тривало кілька десятиліть. З кількох країн єзуїтів вигнали ще до папської булли про розпуск Товариства Ісуса. Отож, під тиском світських правителів, зокрема династії Бурбонів 21 липня 1773 року буллою *Dominus ac Redemptor* папа Климент XIV розпустив орден єзуїтів [Папська булла].

Місійні осередки та колегіуми єзуїтів на території Угорщини перебували під юрисдикцією австрійської провінції Товариства Ісуса. Імператриця Марія Терезія проголосила про розпуск ордену єзуїтів на території Австрійської імперії 21 вересня 1773 р. Варто зауважити, що правителька не підтримала проголошене папою Климентом XIV передачу майна ордену католицькому Риму. Все майно Товариства Ісуса на території Австрійської імперії переходило до казни, а згодом було передано для новоствореного католицького Освітнього фонду – *Fundus Studiorum* [Hermán, 1972, 338. old.].

На території Угорщини станом на осінь 1773 р. єзуїти мали 41 гімназію/колегіумів, три академії, один університет (у Трнаві), число отців єзуїтів за різними підрахунками коливалося між 838 і 953 осіб [Mihályi, 2016, 1235. old, Gyenis, 1941, 15. old]. Все майно ордену перевищувало 7 мільйонів форинтів. Земельні володіння сягали понад 30 тисяч гольдів.

Восени 1773 р. королівське намісництво в Братиславі інформувало усі комітатські органи про ліквідацію Товариства Ісуса і визначило порядок передачі майна [ДАЗО 3]. Встановлено порядок і терміни надсилення претензій стосовно ліквідованого ордену і вирішення усіх спірних майнових питань [ДАЗО 1]. Звичайно, вирішення майнових (особливо земельних) та інших претензії мало затяжних характер.

Станом на 1775 р. на території Сатмарського та Ужанського комітатів було два колегіуми і 22 маєтки (різних розмірів), ще по 2 земельних наділів мали ужгородські єзуїти на території Березького та Саболчського комітатів і один у Земплінському (Додаток 1) [ДАЗО 4; ДАЗО 5].

Мета і завдання дослідження. Метою нашого дослідження є показати яким вином вплинуло папське та імператорське рішення про ліквідацію Товариства Ісуса на становище ужгородського єзуїтського колегіуму. Спробуємо виявити що сталося із майном ордену, яка доля патерів та магістрів, що забезпечували функціонування закладу в Ужгороді, як змінився освітньо-виховний процес в місті після 173 р. тощо.

Аналіз джерел і літератури. У розпорядженні дослідників є достатньо джерел для з'ясування вище сформульованих завдань.

Про майнове становище ужгородських єзуїтів (тобто закладу) свідчать інвентарні та урбаріальні описи XVII – XVIII ст. [ДАЗО 4 – 5; MNL OL 6 – 9], а

¹ Військові події завдавали матеріальної шкоди та унеможлилювали спокійний навчальний процес. Хоча князь Ференц II Ракоці проводив доволі толерантну релігійну політику, але через політичні обставини «змирився» з рішенням державних зборів у Сечені (1705) і обмежив діяльність єзуїтів. У лютому 1708 р. єзуїти покинули Ужгород. В гімназії залишився один вчитель і

продовжував навчати декількох дітей, які перебували у місті. Зазнали великої шкоди приміщення колегіуму і все майно – дзвони костюлу були переплавлені на гармати, в аудиторіях поселилися солдати або зберігали порох. Після укладання миру (Сатмар, 30 квітня 1711 р.) частина єзуїтів повернулася до Ужгорода, а в 1718 р. було відновлено навчальний процес.

про сам процес ліквідації ордену і передачу майна в Ужгороді греко-католицькій єпархії збереглося чимало документів, зокрема акти передачі майна Товариства Ісуса в Ужгороді [ДАЗО 7 – 8]. Також інформативними є звіти єзуїтських осередків, історії та щоденники єзуїтських резиденцій, зокрема ужгородського колегіуму [JTMRL, D.38.; ELTE EKK, AB 126; AB 127; AB 128.; AB 129].

Кардинально інша ситуація із фаховою літературою. Історію гуменянського та ужгородського єзуїтського колегіуму, зокрема питання пов'язанні із заснуванням закладу, місійною діяльністю єзуїтів, роллю Другетів у становленні середньої освіти у регіоні за останнє десятиліття активно вивчають вітчизняні та зарубіжні науковці [Barna, 1883, 3–15. old.; Doby, 1898, 319–321. old., 354–356. old.; Dudás, 1909, 3–32. old., Ужгородська гімназія, 2001; Vujdosó, 2011, 71–81. old.; Fedinec, 1996, 34–35. old.; Ферков, 2014; Ферков, 2019]. Однак проблематика ліквідації ордену та процес зміни власників рухомого і нерухомого майна колегіуму, духовне правонаступництво вивчені фрагментарно. Про долю освітнього закладу, тобто світську гімназію міста Ужгород можемо знайти коротку інформацію у низці краєзнавчих видань, починаючи від О. Бланара та до сучасних авторів [Blanár, 1913; Химинець, 2009; Химинець, 2013.]. Втім, у частині праць автори переказують тексти попередників і не наважуються залучати архівні матеріали. Саме тому, маємо надію, що наша розвідка може трохи доповнити відомості про процес розпуску Товариства Ісуса та показати його регіональні особливості.

Виклад основного матеріалу. Єзуїтський колегіум в Ужгороді на другу половину XVIII ст. офіційно залишався релігійним закладом, але поступово набував рис світського навчального закладу середнього типу. У навчальні плани вводилися предмети не типові для єзуїтського колегіуму. Впродовж XVII ст. серед навчальних предметів єзуїтських колегіумів не було ні історії та географії, ні арифметики. Ці предмети не вписувалися у гуманістичну модель освіти Товариства Ісуса. Цих дисциплін не було і на факультетах вільних мистецтв університетів, у протестантських гімназіях. Ось у добу Просвітництва єзуїти швидко зреагували на зміну освітньої кон'юнктури і щоб не порушувати статут *Ratio studiorum* вдалися до «хитрощів» – видали інструкції, скоригували навчальний процес. Так, в ужгородському колегіумі згідно інструкції 28 жовтня 1753 р., ¼ уроку виділяли на вивчення різних сюжетів з всесвітньої історії [Blanár 1913, 135. old.]. Вивчення історії розпочиналося у нижчих класах єзуїтських гімназій, але не окремими предметом, а як складова основ катехізису [Blanár 1913, 79. old.]. Дещо пізніше в гімназіях історія запроваджена вже окремими предметом. Окремим предметом запровадили також арифметику. А ось знання та навички угорської історії та мови учні вдосконалювали у шкільних театральних виставах.

Станом на 1773 р. в ужгородському закладі працювали Ігнац Келечені (ректор і бібліотекар), Антал Дугович (церковний наглядач), Янош Балог (вчитель риторики і поезики, голова Конгрегації Діви Марії, історіограф ордену), Домокош Грієнер, Якоб

Пухнер, Міхай Гентнер, Іштван Молнар, Дердь Фаркаш, а також у якості допоміжного персоналу: Андраш Ковач, Кароль Шіндлер, Ліпот Редхамер, Янош Гоконбергер, Янош Фрієшл [Blanár 1913, 64, 93 old.].

На час ліквідації ордену ужгородський колегіум мав багату бібліотеку [Szarka, 1994, 12. old.]. У 1707 році було зроблено повний опис фонду бібліотеки (1164, 34 книг). У 1708 р. єзуїти покинули місто, а протестантські воїни Ракоці пограбували бібліотеку. У 1711 р. колегіум та бібліотека знову були пограбовані, вже австрійськими військами. Через сім років навчання в закладі відновилося. Належну підготовку учнів єзуїтського колегіуму забезпечувала багата бібліотека, у якій станом на 1774 р. фонд налічував 2043 книги [Szarka, 1994, 19. old.].

Доля ужгородського єзуїтського колегіуму була визначена актом ліквідації Товариства Ісуса. Варто зауважити, що майже два роки – 1773 р. до літа 1775 р. – це своєрідний перехідний період. Орден було ліквідовано, але не було чітко визначено статус колегіуму, долю персоналу (патерів, вчителів, монахів тощо) та майна. Приміщення були у поганому стані, коштів на утримання майже не було. У травні 1774 р. буревій пошкодив дах будівлі ужгородського колегіуму та церкви [Blanár 1913, 159. old.]. Будівлі не були відремонтовані на момент передачі їх Мукачівській греко-католицькій єпархії.

У 1774 р. влада комітату Унг, ймовірно не без прохання представників ордену св. Павла, зверталася до імператриці, Егерського єпископа, королівського намісництва та інших органів влади з проханням передати під опіку паулінів унгарську гімназію та деяке нерухоме майно розпущеного ордену єзуїтів [ДАЗО, 2]. У листі Ужанського наджупана Яноша Старої до комітатських зборів читаємо мотивацію, яку варто пояснити імператриці, щоб вона погодилася на дарування комітату будівель ліквідованого Товариства Ісуса (текст мовою оригіналу Додаток 2). Наджупан закликає шляхту комітату звертатися до усіх осіб та інституцій, які можуть сприяти такому рішенню. Особисто граф Старої надіслав імператриці ноту з своїм проханням.

Втім, мрії комітатської влади не здійснилися, адже імператриця Марія Терезія майно Товариства Ісуса по усій імперії передала для новоствореного Освітнього фонду [Henmán, 1972, 338. old.], а майно ужгородських єзуїтів, у тому числі будівлю колегіуму, костюл були даровані Мукачівській греко-католицькій єпархії, яка напередодні (1771 р.) була канонізована.

Офіційна передача єзуїтських будівель, замку, фондів бібліотеки відбулася 1 серпня 1775 р. [Blanár 1913, 158. old.]. Напередодні до Ужгорода прибув сам єпископ Андрій Бачинський та кілька каноніків єпархії.

У королівському наказі зазначалося, що бібліотекою у майбутньому можуть користуватися вчителі гімназії. При передачі єзуїтського майна вчитель Янош Балог склав каталог фондів бібліотеки, у якому фігурувало 2043 книги [Ферков, 2019, с. 135]. Усі вони перейшли до фондів майбутньої єпархіяльної

бібліотеки¹.

У жовтні 1775 р. освітня канцелярія намісництва у Братиславі видала розпорядження про допуск усіх бажаючих до фондів єпархіальної бібліотеки, та навіть тих учнів, яким довіряв єпископ [Химинець, 2013, с. 93]. Не знаємо чи дотримувалися в єпархіальній бібліотеці цього розпорядження.

Що ж сталося з патерами-єзуїтами ужгородського колегіуму? У зв'язку з початком навчального року і за згодою вищих органів комісія запропонувала отцям продовжити роботу за плату по 350 форинтів на місяць. Погодилися залишитися вчителі Янош Балог, Якоб Пухнер, Янош Шімон, Іштван Молнар та два монахи. Протягом навчального року вони залишилися жити у будинку колегії, бо в місті неможливо було знайти придатне житло. Усі інші єзуїти отримали по 100 форинтів на одяг і трьохмісячну зарплату (16 форинтів на місяць) і на початку листопада залишили місто [Blanár 1913, 53. old.; Химинець, 2013, с. 84.]. Певний час навчання дітей продовжувалося у приміщеннях колишнього колегіуму по вулиці Вовняній. Стан будівлі був жахливий, потребував ремонту або й навіть зведення нових приміщень. Тривалий час цю проблему вирішити не вдавалося. Тільки у 1785 р. гімназія перейшла у нове, більш придатне для навчального процесу приміщення. З нагоди цієї визначної події вчитель гімназії Янош Балог (колишній єзуїт) проголосив вітальну промову, текст якої вдалося знайти у фондах ДАЗО [ДАЗО 9]. Отже, Янош Балог залишився в місті ще до 1796 р., після чого переїхав до Банської Бистриці і очолив тамтешню гімназію. Писав шкільні драми. Відомо, що у 1783 р. він написав «Історію унгарської гімназії». У XIX ст. оригінал рукопису зберігався у єпископській бібліотеці в Ужгороді, з якого у 1865 р. ректор самарського колегіуму зробив рукописну копію. Ця копія зберігається у фондах архіву Угорської провінції Товариства Ісуса, м.Будапешт [JTMRL, D.38.]. Доля оригіналу праці наразі невідома. У фондах відділу стародруків та рідкісних видань Наукової бібліотеки Ужгородського університету нами її не виявлено.

Так завершився другий етап історії єзуїтського колегіуму (унгарський або ужгородський, перший – гуменянський) і розпочався «світський» етап діяльності середнього навчального закладу Ужгорода.

Отже, 1 серпня 1775 р. спеціальна комісія (від церкви – унгарський римо-католицький священник Адам Чічері Орос, комітату – віце-комес Гашпар Чічері Орос, від королівської казни – Ференц Солоші прибула до колегіуму і ознайомила присутніх із папською буллою і королівським наказом. Після цього ректор офіційно передав усе майно колегії і церкви членам комісії. Але ж сам процес передачі, ремонту і

заселення був тривалим. У 1776 р. єпископ Андрій Бачинський звернувся до голови комітату Унг з приводу передачі будівель ужгородського єзуїтського колегіуму Мукачівській греко-католицькій єпархії [ДАЗО 6]. Як засвідчують джерела комітатська влада мало дещо інші плани щодо колишніх єзуїтських будівель і маєтків. У наступні роки тривала підготовка до переселення єпархії і духовної семінарії до Ужгорода. До сотні аркушів архівних документів докладно описують процес [ДАЗО 7–8]. Один з документів перелічує нерухоме майно колишнього Товариства Ісуса в Ужгороді, серед них будівлі монастиря, школи, церкви тощо та оціночну вартість [ДАЗО 8, арк. 28–30].

Подивимося яке ж було інше майно (земельні володіння) єзуїтського колегіуму станом на 1774 р.

Згідно фундаційної грамоти 1615 р. [MNL OL 3]² та підтвердженими сином засновника закладу – Яном Другетом (1640)³ та імператором Фердинандом III (1649) [MNL OL 2] документами, єзуїтська колегія володіла п'ятьма селами Земплінського комітату: Каменка над Цірохоу, Модра над Цірохоу, Адідовце, Краловски-Хлмец, Петіче⁴, виноградником у Горянях, і в Ужгороді, та єзуїтам переходили кілька (не уточнено у документах) наділів, які раніше належали ужгородським паулінам.

Впродовж півтора століття ужгородська колегія нагромаджувала земельні наділи, будівлі, виноградники шляхом купівлі, викупу від боржників або через заповіти від шляхетних осіб (до прикладу, 1733 р. Софія Сікасаї Туроціне заповіла ужгородським єзуїтам свої орні землі в місті [MNL OL 7]). Звісно самі монахи ці землі не обробляли власноруч, зазвичай передавали орендарям за певну річну плату і/або ж частину врожаю/вина. Крім нерухомого майна, яке перераховано у фундаційній грамоті ужгородські єзуїти мали земельні володіння у селах Бистра (комітат Земплін), Гнойне, Русковце, Баранинці, Бунковц, Фекішовце, Верхні Ремети, Велке Ревіштя, Кусін, Йовса, Убреж, Завадка (комітат Унг), Есень, Тисагтелек (комітат Саболч), Зняцево і Мала Добронь (комітат Берег).

Крім цього колегія мала маєток, точніше великий виноградник у Токаї, який єзуїти купили у 1750 р. від міста за 950 форинтів. Під час канікул отці приємно відпочивали там, мали 4 кімнати, інші підсобні приміщення, підвал із 130 бочками високоякісного токайського вина.

Опис маєтностей здійснений внаслідок урбаріальної реформи Марії Терезії фіксує земельні наділи ужгородського єзуїтського колегіуму наступним чином⁵:

¹ Деякі рідкісні книги до сьогодні зберігаються у відділі стародруків та рукописної книги Наукової бібліотеки Ужгородського університету.

² 9 вересня 1620 р. зроблено копію і її направили до Риму, саме ця копія була виявлена і опублікована [Weiser, 1882. 142-147]. Текст

грамоти вже на початку XX ст. подав О.Бланар [Blanár, 1913. 22-25. old.].

³ Текст подав О.Бланар [Blanár, 1913. 29–41. old.].

⁴ Подані сучасні назви сіл

⁵ Таблиця складена за матеріалами урбаріального опису реформи Марії Терезії [Úrbéri táblázatok]

Назва населеного пункту		Кількість земельних наділів	Кількість голдів 1 голд =4325,5 м ²	Кількість селян ¹ із земельним наділом	Кількість желярів ² із будинком	Кількість желярів без будинку
За описом	сучасна					
Bunkóc	Бунковце	0	0		1	
Felsőremete	Верхні Ремети	0,25	9	1		
Hanajna	Гнойна	4,5	140	6	2	
Józsa	Йовша	0,5	16	1		
Zavatka	Завадка	5	145	6		1
Kuszin	Кусин	0,5	16	1		
Ruskóc	Русковце	6	198	9	1	
Ubrebs	Убреж	10,5	324	13		

Ці маєтки єзуїти отримали шляхом дарування або викупу від місцевих шляхтичів. Але в урбаріальних таблицях є і певні особливості – зазначені світські власники тих чи інших маєтків (про яких інші джерела пишуть що були єзуїтськими), але фактично прибуток з них мав ужгородський колегіум. Пояснити це можливо так, що ці землі були заставним майном і офіційно власник не змінювався. Цікава ситуація з маєтком Бистра (комітат Земплін). О.Бланар стверджує, що село перейшло до єзуїтів у 1661 р. за 1500 форинтів викупу від спадкоємців Міклоша Шандора. Автор зазначає, що до ліквідації ордену ніхто з нащадків шляхтича Шандор не викупив колишній маєток Бистра, і він залишався бути у володінні ужгородського колегіуму [Blanár 1913, 67. old.].

В місті Ужгород колегія мала крім перерахованих у фундаційних грамотах будинків великий зерновий склад.

Більшість земель після розпуску ордену передані до Освітнього фонду, згодом продані, отримані кошти використовувалися для потреб цього ж фонду. Так, сталося із колишніми земельними наділами єзуїтів у селах Кішдобронь (суч. Мала Добронь), Ігнец (суч. Зняцево), Агтелек (суч. Тісаагтелек), Есень, Фекешгаза, Фелшоревішце, Фелшоремете, Яса, Кусін, Букоц, Феллошбараня [MNL OL 1]. В описі майна розпущеного єзуїтського ордену, яке перейшло до Освітнього фонду, а згодом дароване Мукачівській греко-католицькій єпархії за 1781 р. перераховані усі об'єкти маєтку в селі Концгаза (суч. Концово) [MNL OL 9]. Цей маєток був у користуванні ужгородського єзуїтського колегіуму, хоча ані у фундаційній грамоті, ані в інших документах не зазначено шлях «здобуття» єзуїтами цього маєтку (принаймні нами не виявлено поки такого джерела). У 1704 році за наказом трансільванського князя Ференца Ракоці II проведено перепис майна ужгородського єзуїтського колегіуму. В документі Концово названо маєтком отців-єзуїтів [MNL OL 6]. Не маючи у своєму розпорядженні достатню кількість документів, гіпотетично припускаємо, що концівський маєток був дарований³ єзуїтам ще Другетами, потім Міклош Берчені зберіг право колегіуму на володіння, не відчувували

Концово і після конфіскації володінь Берчені (після поразки повстання Ракоці, 1711) і село залишалося у такому статусі аж до ліквідації ордену.

Аналізуючи документ 1781 р. припускаємо, що маєток в Концові був одним з найбільш прибуткових. Він знаходився досить близько до Ужгорода, єзуїти могли часто контролювати справи господарства і звичайно користуватися усіма благами. Куріальний будинок оточував фруктовий сад, частина землі була виділена під кукурудзу. Алодіальна земля використовувалася для вирощування пшениці та жита, були і луки. 28 залежних селян мали спільно 10 1/8 земельні наділи (телеки). Крім них у маєтку працювали ще п'ять желярів. Документ фіксував усі повинності та відробітки селян. Сплачували вони десятину, за один повний телек це становило 4 форинти. За урбарієм мешканці села зобов'язані були 3 дні на рік полювати на користь власника. Сплачувати податок (ценз) за 8 котлів для перегону горілки (паленки) та ряд інших обов'язків [MNL OL 9]. Цікаво, що маєток Концово в описі згідно проведеної урбаріальної реформи часів Марії Терезії (в часі співпадає з ліквідацією ордену єзуїтів – автор) значиться як казенний. У документах починаючи від 1781 року вже як власність Мукачівської греко-католицької єпархії [MNL OL 8; MNL OL 9]. Єпархія мала досить багато клопоту із цим маєтком та сусідами, які часто порушували межі земельних наділів (але це вже інша історія!).

Ужгородські єзуїти були також власниками низки виноградників. Через фрагментарність джерел поки не можемо відтворити процес отримання ужгородським колегіумом виноградників у XVII ст. Вже у фундаційній грамоті Георгій Другет передає отцям-єзуїтам виноградник у Горянах та Ужгороді. На цьому етапі подібно до земельних наділів, виноградники також не перебували у повній власності колегіуму, єзуїти отримували з них виноград, вино та прибутки з продажу вина.

З часом ситуація дещо змінювалася колегіум став отримувати не тільки ріллю та луки від шляхетних осіб, але й виноградники.

Знаємо про прихильність до єзуїтів вдови трансільванського князя Георгія Ракоці II Софії Баторі. Саме завдяки її щедрості у 1666 році ужгородський

¹ Залежний селянин, із певним земельним наділом, в документах йобадь, jobbagiones, jobbágy

² Zsellér – залежний селянин без землі, іноді без будинку, фактично наймит

³ Можливо у користування, а не повне володіння.

колегіум отримав у дарунок виноградник у Тарцалі (регіон Токая) [Nagy, 2014, 246. old.]. Користувалися вони ним не довго, бо Спішська комора, мотивуючи тим, що єзуїти занедбали виноградник, не обробляли його, тільки збирали врожай у 1680 р. конфіскувала виноградник і приєднала до токайської казенної домнії.

Ще задовго до цього ужгородські єзуїти отримали у дарунок від вдови Трансільванського князя Габора Бетлена Катерини Бранденбурзької два дуже багаті виноградники в районі Токая, але передачі наділів перешкодив наступник Бетлена на троні Трансільванії Георгій Ракоці I. Ракоці не міг допустити щоб у переважно реформатському регіоні серед землевласників з'явилися католики (тим більше орден єзуїтів) та й сам претендував на ці наділи. Справа тривалий час залишалася не вирішеною. Ректор ужгородського колегіуму Томас Ясбреньї, посиляючись на документ про дарування виноградників Барат та Хетсоло, скаржився до Спішської комори на дії Ракоці. Єзуїти змогли отримати названі виноградники тільки після 1711 р. і володіли ними до ліквідації ордену [Nagy, 2014, 245. old.].

Ужгородський єзуїтський колегіум отримав ще три невеликі виноградники у регіоні Токая після 1676 року – в Оласлісці, Серенчі та Вамошуйфалу. На момент передачі єзуїтам виноградники були занедбані, роками не оброблялися і невдовзі єзуїти продали їх.

Крім названих вище ужгородський колегіум володів двома виноградниками у Середньому Ужанського комітату. Перший – на Малій горі (Kishegy) – дарований Георгієм Мелітом у 1630 р. гумеянській католицькій церкві (якою опікувалися саме єзуїти). Другий виноградник на тій же Малій горі у 1703 р. єзуїти купили від Ференца Патакі за 330 форинтів [Blanár, 1913, 69. old.]. Шляхом дарувань колегіум став володарем виноградників і в суміжних комітатах – Абауй, Земплін.

Таким чином, доступні джерела дозволяють констатувати, що виноградники були важливим джерелом прибутків єзуїтського колегіуму в Ужгороді. Частина виноградників була дарована, частина викуплена. Після ліквідації Товариства Ісуса питання долі виноградників та й інших маєтків ужгородського колегіуму вирішувалася двома способами: або поверталася попереднім власникам або переходила до казни, яка також могла продати. Отримані кошти передавалися до Освітнього фонду.

О.Бланар повідомляє, що у 1774 р. на торгах було продано все рухоме майно ужгородського єзуїтського колегіуму. Так, 130 бочок токайського вина продали по 4 золотих за бочку [Blanár, 1913, 69. old.].

Втім, як бачимо з джерел деякі маєтки не стали предметом продажу і перейшли у власність

Мукачівської греко-католицької єпархії. Наприклад, згаданий маєток у селі Концово.

Висновки. За задумом Ігнація Лойоли Товариство Ісуса мало першочергове завдання перешкодити поширенню єретичних / розуміємо – протестантських ідей в Європі. І дійсно єзуїти швидко і найголовніше ефективно приєдналися до контрреформаційного руху. Важливим засобом місіонерської діяльності єзуїтів була освіта та виховання. Світська влада, зокрема і на угорських теренах (насамперед в Трансільванському князівстві де домінували протестанти), побоювалася зростання впливу єзуїтів, вживалися різні заходи для «контролю» цієї релігійної організації. Так, після завершення повстання угорського магната Іштвана Бочкаї Державні збори угорських станів забороняють єзуїтам мати нерухоме майно, насамперед землі на території країни. Тоді католицькі пани вдаються до хитрості і створюють фундації для підтримки єзуїтських монастирів, місійних центрів та колегіумів. З часом ця заборона втрачає сили і єзуїти поступово стають власниками земель, виноградників, луків, млинів тощо. І за майже два століття присутності в Угорщині (та Австрійській імперії в цілому) Товариство Ісуса нагромадило чималі статки. Доля цього майна мала бути вирішена після ліквідації Товариства Ісуса у 1773 р. Імператриця Марія Терезія відмовилася виконувати бажання папи Римського про передачу всього майна єзуїтів Апостольському престолу. Було прийнято рішення передати майно Товариства Ісуса на всій території імперії Освітньому фонду і це стало сприятливим ґрунтом для проведення освітньої реформи (1777).

Доля самих єзуїтів склалася по-різному. Для дослідження окремо взятих персоналій потрібно деякий час. Як демонструють вище наведені джерела, в ужгородському колегіумі, який отримав статус гімназії, чотири вчителі-єзуїти залишалися ще понад десятиліття і стали викладати за світською програмою.

Рухоме майно і частину нерухомого майна ужгородського єзуїтського колегіуму було продано на аукціоні, отримані кошти передані до Освітнього фонду. Частина будівель та кілька земельних наділів були передані / даровані імператрицею Мукачівській греко-католицькій єпархії.

Духовна спадщина ужгородського єзуїтського колегіуму не зникла безслідно. Правонаступницею, продовжувачем традицій в культурній площині стала Мукачівська греко-католицька єпархія, а в освітній сфері Ужгородська королівська гімназія. Перенесення до Ужгорода єпископської резиденції дало новий, сприятливий імпульс розвитку міста. Ужгород зміг зберегти і примножити роль освітнього, культурного і духовного осередку північно-східної країни Угорського королівства.

Список використаних джерела

1608. VIII.tc. A jezsuita atyákról. [Online]. Доступно: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=60800008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torveny%3Fkeyword%3D1608> (дата звернення 25.04.2022).
- Bujdosó, István, 2011. Az ungvári gimnázium története, *Együtt* / 3, 71–81 old.
- Bujdosó, István, 2011a. Az Ungvári Drugeth Gimnázium története (az alapítástól az 1880-as évek végéig), *Acta Beregsasiensis* / 11, 101–112 old.
- Dudás, Gyula, 1909. A homonnai Drugeth-kollégium, *Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez* / 14, 3–32 old.
- Barna, Mihály, 1883. Az ungvári királyi katolikus főgimnázium története, *Az Ungvári királyi katolikus Főgimnázium Értesítője az 1882 – 1883. tanévről*, Ungvár, 3–15 old.

Blanár, Ödön, 1913. *Az ungvári királyi katolikus főgimnázium háromszázados története. 1613 – 1913*, Ungvár: Ungmegeyi könyvnyomda, 305 old.

Doby, Antal, 1898. A homonnai Drugeth-gimnáziumról, *Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez / 3*, 319–321, 354–356 old.

Eötvös Lőránt Tudomány Egyetem, Egyetemi Könyv- és Kézirattár, Budapest (дaлi – ELTE EKK), AB 126. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. anno 1694 die 3 Aprilis – ab annum 1723 Novembris; AB 127. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. anno 1734 – ab annum 1746; AB 128. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. anno 1748 Novembris; AB 129. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. Anno 1761 – ab annum 1772.

Fedinec, Csilla, 1996. Az ungvári gimnázium évszázadai, *Kalendárium, 96' 97*, Ungvár: Kárpáti Kiadó, 34–35 old.

Gyenis, András. S. J., 1941. *Régi jezsuita rendházak: Központi rendi kormányzat*. Vác. Online]. Доступно: <http://mek.oszk.hu/00000/00014/00014.htm#3> (дата звернення: 21.04. 2019).

Hermán, Eged, 1972. *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München, 582 old.

Jézus Társaság Magyarországi Rendtartománya Levéltára, Budapest (дaлi – JTMRL), D.38. JTMRL, I, 1. Historia Collegii Homonna-Ungvariensis Soc. Jesu ad anno 1700 – 1773, 1783.

Lukács, László SJ, Molnár, Antal, 2009. A homonnai jezsuita kollégium (1615-1619), Molnár Antal. *Lehetetlen küldetés? Jezuíták Erdélyben és Felső-Magyarországon a 16.-17. században*, Budapest, 95–146. old.

Meszlényi, Antal, 1936. II. Rákóczi Ferenc felkelésének valláspolitikája és a jezsuiták, *Regnum*, 265–267. old.

Mihályi, Péter, 2016. Privatizáció és államosítás Magyarországon a 17 – 18. században. *Közgazdasági Szemle*. LXIII. Évf., November. 1217–1245. old.

MNL OL 1 – MNL OL A 57. – Libri regii – 51.köt. – 157–162. old.

MNL OL 2 – MNL OL A 57-10-0171 [Online]. Доступно: https://archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/hu_mnl_ol_a057_10_0171/?list=eyJxdWVyeSI6ICJvbmdd2XHUwMGUxcmkgamV6c3VpdGEifQ (дата звернення 25.04.2022).

MNL OL 3 – MNL OL E 152. – Registrata. – Collegium Ungvariense. – Fasc. 4. Fol.123.

MNL OL 4 – MNL OL E 152. – Registrata. – Collegium Ungvariense. – Fasc. 9. Fol.33 r.

MNL OL 5 – MNL OL E 156. – a. – Fasc. 107. – No. 052.

MNL OL 6 – HU MNL OL E 156 – a. – Fasc. 107. – No. 052.

MNL OL 7 – MNL OL E 156. – a – Fasc. 147. – No. 158.

MNL OL 8 – MNL OL E 156. – a. – Fasc. 176. – No. 007.

MNL OL 9 – MNL OL 156-a. – Fasc.188. – No. 048.

Nagy, Kornél, 2014. *A jezsuita rendházak tokaj-hegyaljai szőlőbirtoklása a 17. század végén. Katolikus megújulás Északkelet-Magyarországon. Folia collecta (2). Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény*, Sárospatak, 240–260. old.

R.Várkonyi, Ágnes, 2007. „Ha Indiáig bujdosnak is, visszahozzuk őket”. II. Rákóczi Ferenc és a jezsuiták néhány kérdéséhez. „Nem sülyed az emberiség!”... *Album amicorum. Szörényi László LX. születésnapjára*. Főszerk. Jankovics József. Budapest, 1462–1475 old.

Szarka, Anna, 1994. *Az ungvári jezsuita kollégium és a munkácsi püspökség könyvgyűjteménye*. Nyiregyháza, Bessenyei György Könyvkiadó. 31. old.

Tamási, Zsolt, 2009. II. Rákóczi Ferenc vallásossága. *Keresztény szó*, 3. Szám. [Online]. Доступно: http://epa.oszk.hu/00900/00939/00103/2009_03_11_00103.htm. Останній візит 19.08.18 (дата звернення 25.04.2022)

Thaly, Kálmán, 1873. Szepes vármegye levéltára. *Századok*, 130. old.

Urbéri táblázatok [Online]. Доступно: <https://archives.hungaricana.hu/hu/urberi/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJnRUdZPShtVtkcpIn0> (дата звернення 25.04.2022).

V. Bangett, William, 2002. *A jezsuiták története*. Budapest, Osiris, 490 old.

Weiser, Fridericus, 1882. *Litterae authenticae exhibentes originem scholarum Hungariae*, I. Coloczae, 450 old.

ДАЗО 1 – ДАЗО (Державний архів Закарпатської області – далі ДАЗО), ф. 4, оп. 5, од. зб. 544. Циркуляр Угорського королівського намісництва про терміни прийняття претензій до ліквідованого товариства єзуїтів, 1773 р., 2 арк.

ДАЗО 2 – ДАЗО, ф. 4., оп. 5., од. зб. 743. Прохання комітатської влади та Егерського єпископа про передачу Унгарської гімназії монахам ордену св. Павла, 1774 р., 9 арк.

ДАЗО 3 – ДАЗО, ф.10, оп. 1., од. зб. 1131. Розпорядження королівського намісництва про ліквідацію римським папою ордену єзуїтів і про порядок передачі їх майна, 1.10. 1773 р., 4 арк.

ДАЗО 4 – ДАЗО, ф. 10, оп. 1., од. зб. 1199. Відомість обліку нерухомого майна розпущеного ордену єзуїтів в Сатмарській, Ужанській, Пожонській жупах, 5.06. 1775 р., 2 арк.

ДАЗО 5 – ДАЗО, ф. 151, оп. 1., од. зб. 2540. Справа про майнове становище Товариства єзуїтів в Унгарському дистрикті. 05.06.1776 р., 2 арк.

ДАЗО 6 – ДАЗО, ф. 151, оп. 1., од. зб. 2489. Звернення єпископа А. Бачинського до Ужанського наджупана стосовно передачі ужгородського єзуїтського монастиря і церкви Мукачівській єпархії (копія), 1776 р., 2 арк.

ДАЗО 7 – ДАЗО, ф. 151, оп. 1., од. зб. 2615. Акти передачі майна Товариства єзуїтів в м. Унгар Мукачівській греко-католицькій єпархії і листування стосовно цього, Т.1., 18.07. 1777 – 28.12.1777 р., 89 арк.

ДАЗО 8 – ДАЗО, Ф.151, оп. 1., од. зб. 2616. Акти передачі майна Товариства єзуїтів в м. Унгар Мукачівській греко-католицькій єпархії і листування стосовно цього, Т.2. 18.07. 1777 – 28.12.1777, 65 арк.

ДАЗО 9 – ДАЗО, Ф.151, оп.1, од. зб. 3318. Промова з приводу переселення гімназії у нове приміщення, 20.11.1785 р. 5 арк.

Лозинский, С., 1986. *История папства*. 3-е изд. Москва: Политиздат. [Online]. Доступно: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000072/st012.shtml> (дата звернення: 25.04. 2022).

Папська булла про ліквідацію Товариства Ісуса [Online]. Доступно: <https://www.vatican.va/content/clemens-xiv/it/documents/breve-dominus-ac-redemptor-21-luglio-1773.html> (дата звернення 25.04.2022)

Ферков, Оксана, 2014. *До питання про заснування єзуїтського колегіуму в Гуменному* [Online] Доступно: <http://www.zakarpattia.com> (дата звернення: 23.04. 2019).

Ферков, Оксана, 2019. Гуменянсько-ужгородський єзуїтський колегіум: від заснування до ліквідації Товариства Ісуса (1613 – 1773). *Natio erudita: Školstvo v konfesijnom prostredí na Slovensku v minulosti. Orientalia et Occidentalia*, vol. 24, Kosice: Dobrá kniha. с. 121–139.

Ферков, Оксана, 2019а Місіонерська діяльність ордену єзуїтів (Товариство Ісуса) у володіннях окатоличених аристократів Північно-Східної Угорщини у XVII ст., *Науковий вісник Ужгородського університету, серія: історія*. Ужгород: Вид-во

Химинець, В. В., Басараб, М. М., 2013. *Історія Ужгородської гімназії (1613 – 2013)*. Монографія, Ужгород: «Карпати»; Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 272 с.

Химинець, В.В., Стрічник, П.П., Качур, Б.М., Талапканич, М.І., 2009. *Освіта Закарпаття*. Монографія, Ужгород: «Карпати»; Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 464 с.

Ужгородська гімназія. Історія, матеріали, спогади, 2001. / Кер. ред. кол. П. Чучка, Ужгород: «Поліпронт», 269 с.

Reference

1608. VIII.tc. A jezsuita atyákról [online] Dostupno: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=60800008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1608> (data zvernennia 25.04.2022) (in Hungarian).

Bujdosó, István, 2011. Az ungvári gimnázium története, *Együtt* / 3, 71–81 old. (in Hungarian).

Bujdosó, István, 2011 a. Az Ungvári Drugeth Gimnázium története (az alapítástól az 1880-as évek végéig), *Acta Beregsasiensis* / 11, 101–112 old. (in Hungarian).

Dudás, Gyula, 1909. A homonnai Drugeth-kollégium. *Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez* / 14, 3–32 old. (in Hungarian).

Barna, Mihály, 1883. Az ungvári királyi katolikus főgimnázium története, *Az Ungvári királyi katolikus Főgimnázium Értesítője az 1882–1883. tanévről*, Ungvár, 3–15 old. (in Hungarian).

Doby, Antal, 1898. A homonnai Drugeth-gimnáziumról, *Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez* / 3, 319–321, 354–356 old. (in Hungarian).

Eötvös Lóránt Tudomány Egyetem, Egyetemi Könyv- és Kézirattár, Budapest (дали – ELTE EKK), AB 126. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. anno 1694 die 3 Aprilis – ab annum 1723 Novembris; AB 127. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. anno 1734 – ab annum 1746; AB 128. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. anno 1748 Novembris; AB 129. Diarium Collegii Ungvariensis S. J. Anno 1761 – ab annum 1772. (in Latin).

Blanár, Ödön, 1913. *Az ungvári királyi katolikus főgimnázium háromszázados története. 1613 – 1913*, Ungvár: Ungmegyei könyvnyomda, 305 old. (in Hungarian).

Fedinec, Csilla, 1996. Az ungvári gimnázium évszázadai, *Kalendárium, 96' 97*, Ungvár: Kárpáti- Kiadó, 34–35 old. (in Hungarian).

Gyenis, András. S. J., 1941. *Régi jezsuita rendházak: Központi rendi kormányzat*. Vác. [online] Dostupno: <http://mek.oszk.hu/00000/00014/00014.htm#3> (data zvernennia: 21.04. 2019). (in Hungarian).

Hermánn, Egyed, 1972. *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München, 582 old. (in Hungarian).

JTMRL, I, I. Historia Collegii Homonna-Ungvariensis Soc. Jesu ad anno 1700 – 1773, 1783. (in Latin).

Lukács, László SJ, Molnár, Antal, 2009. A homonnai jezsuita kollégium (1615-1619), Molnár Antal. *Lehetetlen küldetés? Jezsuiták Erdélyben és Felső-Magyarországon a 16.-17. században*, Budapest, 95–146. old. (in Hungarian).

Meszlényi, Antal, 1936. II. Rákóczi Ferenc felkelésének valláspolitikája és a jezsuiták, *Regnum*, 265-267. old. (in Hungarian).

Mihályi, Péter, 2016. Privatizáció és államosítás Magyarországon a 17 – 18. században. *Közgazdasági Szemle*. LXIII. Évf., November. 1217–1245. old. (in Hungarian).

MNL OL 1 – MNL OL A 57. – Libri regii – 51.köt. – 157–162. old. (in Latin).

MNL OL 2 – MNL OL A 57-10-0171 [online] Dostupno: https://archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/hu_mnl_ol_a057_10_0171/?list=eyJxdWVyeSI6ICJvbmR2XHUwMGUxcmkgamV6c3VpdGEifQ (data zvernennia 25.04.2022) (in Latin).

MNL OL 3 – MNL OL E 152. – Registrata. – Collegium Ungvariense. – Fasc. 4. Fol.123. (in Latin).

MNL OL 4 – MNL OL E 152. – Registrata. – Collegium Ungvariense. – Fasc. 9. Fol.33 r. (in Latin).

MNL OL 5 – MNL OL E 156. – a. – Fasc. 107. – No. 052. (in Latin).

MNL OL 6 – HU MNL OL E 156 – a. – Fasc. 107. – No. 052. (in Latin).

MNL OL 7 – MNL OL E 156. – a – Fasc. 147. – No.158. (in Latin).

MNL OL 8 – MNL OL E 156. – a. – Fasc. 176. – No.007. (in Latin).

MNL OL 9 – MNL OL 156-a. – Fasc.188. – No.048. (in Latin).

Nagy, Kornél, 2014. A jezsuita rendházak tokaj-hegyaljai szőlőbirtoklása a 17. század végén. *Katolikus megújulás Északkelet-Magyarországon. Folia collecta (2). Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény*, Sárospatak, 240–260. old. (in Hungarian).

R.Várkonyi, Ágnes, 2007. „Ha Indiáig bujdosnak is, visszahozzuk őket”. II. Rákóczi Ferenc és a jezsuiták néhány kérdéséhez. *„Nem sülyed az emberiség!”... Album amicorum. Szörényi László LX. születésnapjára*. Főszerk. Jankovics József. Budapest, 1462 – 1475 old. (in Hungarian).

Szarka, Anna, 1994. *Az ungvári jezsuita kollégium és a munkácsi püspökség könyvgyűjteménye*. Nyiregyháza, Bessenyei György Könyvkiadó. 31. old. (in Hungarian).

Tamási, Zsolt, 2009. II. Rákóczi Ferenc vallásossága. *Keresztény szó*, 3. Szám. [online] Dostupno: http://epa.oszk.hu/00900/00939/00103/2009_03_11_00103.htm. Ostannii vizyt 19.08.18 (data zvernennia 25.04.2022) (in Hungarian).

Thaly, Kálmán, 1873. Szepes vármegye levéltára. *Századok*, 130. old. (in Hungarian).

Urbéri táblázatok [online] Dostupno: <https://archives.hungaricana.hu/hu/urberi/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJnRUdZPShtVTkcpIn0> (data zvernennia 25.04.2022) (in Latin).

V. Bangett, William, 2002. *A jezsuiták története*, Budapest, Osiris, 490 old. (in Hungarian).

Weiser, Fridericus, 1882. *Litterae autenticae exhibentes originem scholarum Hungariae*, I. Coloczae, 450 old. (in Latin).

DAZO 1 – DAZO (Derzhavnyi arkhiv Zakarpatskoi oblasti – dali DAZO), f. 4, op. 5, od. zb, 544 «Tsyrkuliar Uhorskoho korolivskoho namisnystva pro termin pryiniattia pretenzii do likvidovanoho tovarystva yezuitiv», 1773 r., 2 ark. (in Latin).

DAZO 2 – DAZO, f. 4., op. 5., od. zb. 743. «Prokhannia komitatskoi vlady ta Eherskoho yepyskopa pro peredachu Unhvarskoi himnazii monakham ordenu sv. Pavla», 1774 r., 9 ark. (in Latin, (in Hungarian).

DAZO 3 – DAZO, f. 10, op. 1., od. zb. 1131 «Rozporiadzhennia korolivskoho namisnystva pro likvidatsiiu rymyskym papoiu ordenu yezuitiv y pro poriadok peredachi yikh maina», 1.10. 1773 r., 4 ark. (in Latin).

DAZO 4 – DAZO, f. 10, op. 1., od. zb. 1199 «Vidomist obliku nerukhomoho maina rozpushchenoho ordenu yezuitiv v Satmarskii, Uzhanskii, Pozhonskii zhupakh», 5.06. 1775 r., 2 ark. (in Latin).

DAZO 5 – DAZO, f. 151, op. 1., od. zb. 2540. Sprava pro mainove stanovishche Tovarystva yezuitiv v Unhvarskomu dystrykti.

05.06.1776 r., 2 ark. (in Latin).

DAZO 6 – DAZO, f. 151, op. 1., od. zb. 2489 Zvernennia yepyskopa A.Bachynskoho zho Uzhanakoho nadzhupana stosovno peredachi uzhhorodskoho yezuitskoho monastyrnia i tserkvy Mukachivskii yeparkhii (kopiia), 1776 r., 2 ark. (in Latin).

DAZO 7 – DAZO, f. 151, op. 1., od. zb. 2615 «Akty peredachi maina Tovarystva yezuitiv v m. Unhvar Mukachivskii hreko-katolytskii yeparkhii i lystuvannia stosovno tsoho», T.1., 18.07. 1777 – 28.12.1777 r., 89 ark. (in Latin).

DAZO 8 – DAZO, f. 151, op. 1., od. zb. 2616 «Akty peredachi maina Tovarystva yezuitiv v m. Unhvar Mukachivskii hreko-katolytskii yeparkhii i lystuvannia stosovno tsoho», t. 2. 18.07. 1777 – 28.12.1777, 65 ark. (in Latin).

Lozynskii, S., 1986. *Ystoriia papstva*. [History of the papacy]. 3-e yzd., Moskva: Polytyzdat. [online] Dostupno: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000072/st012.shtml> (data zvernennia: 25.04. 2022). (in Russian).

Papska bulla pro likvidatsiiu Tovarystva Isusa [Papal bull on the liquidation of the Society of Jesus]. [online] Dostupno: <https://www.vatican.va/content/clemens-xiv/it/documents/breve-dominus-ac-redemptor-21-luglio-1773.html> (data zvernennia 25.04.2022) (in Latin).

Ferkov, Oksana, 2014. *Do pytannia pro zasnuvannia yezuitskoho kolehiumu v Humennomu* [On the question of establishing a Jesuit college in Humennoe]. [online] Dostupno: <http://www.zakarpattia.com> (data zvernennia: 23.04. 2019). (in Ukrainian).

Ferkov, Oksana, 2019. Humeniiansko-uzhhorodskii yezuitskii kolehium: vid zasnuvannia do likvidatsii Tovarystva Isusa (1613–1773). [Humaniian-Uzhhorod Jesuit College: from the founding to the liquidation of the Society of Jesus (1613–1773).] *Natio erudita: Školstvo v konfesionálnom prostredí na Slovensku v minulosti. Orientalia et Occidentalia*, vol. 24, Kosice: Dobrá kniha, s. 121–139. (in Ukrainian).

Ferkov, Oksana, 2019a. Misionerska diialnist ordenu yezuitiv (Tovarystvo Isusa) u volodinniakh okatolychenykh arystokrativ Pivnichno-Skhidnoi Uhorschchyny u XVII st. [Missionary activity of the Jesuit Order (Society of Jesus) in the possession of Catholic aristocrats of North-Eastern Hungary in the XVII century.] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Istoriiia*. Uzhhorod: Vyd-vo UzhNU «Hoverla», № 1 (40), s. 173–185. (in Ukrainian).

Khymynets, V.V., Basarab, M.M., 2013. *Istoriiia Uzhhorodskoi himnazii (1613 – 2013)*. [History of Uzhgorod Gymnasium (1613 – 2013).] Monohrafiia, Uzhhorod: «Karpaty»; Informatsiino-vydavnychi tsestr ZIPPO, 272 s. (in Ukrainian).

Khymynets, V.V., Strichyk, P.P., Kachur, B.M., Talapkanych, M.I., 2009. *Osvita Zakarpattia*. [Education of Transcarpathia]. Monohrafiia. Uzhhorod: «Karpaty»; Informatsiino-vydavnychi tsestr ZIPPO, 464 s. (in Ukrainian).

Uzhhorodska himnaziia. Istoriiia, materialy, spohady, 2001 [Uzhhorod gymnasium. History, materials, memories] / Ker. red. kol. P. Chuchka, Uzhhorod: «Poliprant», 269 s. (in Ukrainian).

Oksana Ferkov

Candidate of History, Docent; Doctoral student, Docent of the Department of the Archaeology, Ethnology and Cultural Studies, SHEE «Uzhhorod National University». Uzhhorod

ABOLITION OF THE JESUIT ORDER (THE SOCIETY OF JESUS) AND ITS CONSEQUENCES FOR THE UZHHOROD JESUIT COLLEGIUM

The Jesuit Order is one of the most high-powered religious orders in early modern history. From the Order's foundation until its liquidation, the whole of Europe had a network of monasteries, collegiums, and universities. The liquidation of the Order arose the questions of spiritual and educational succession and the fate of movable and immovable property of the Society of Jesus. The abolition of the Order had significant consequences both for the whole organization and for individual components, namely educational institutions (collegiums, universities), for all Order members from the head (general) to the paters, fathers in individual missions. The author considers the reasons for the liquidation of the Society of Jesus. The author also tries to find out how it affected the situation of the Uzhhorod Jesuit Collegium, what happened with the Order's property, and what was the fate of the paters and masters who were providing the functioning of the institution in Uzhhorod. Based on available sources, the author states that after the announcement of the dismissal of the Society of Jesus (1773), the Uzhhorod Collegium continued to work as usual for two years. At first, the property was transferred to the newly created Educational Fund. Later, Empress Maria Theresa donated a part of it to the canonized shortly before (1771) Greek Catholic Eparchy of Mukachevo. The official transfer of the Jesuit buildings, castle, and library funds to the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo took place on August 1, 1775. For almost two centuries, from donations or ransoms from local nobles, Uzhhorod Jesuits received land estates, forests, vineyards, meadows, various buildings, mills, etc. After the dissolution of the Order, the majority of lands were given to the educational fund, then sold. Its proceeds were used for the needs of the educational fund.

Keywords: the Society of Jesus, the Jesuit Order, the Uzhhorod Jesuit Collegium, the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo.

<p style="text-align: center;">Consignatio</p> <p style="text-align: center;">Donorum Saecularium Territicorum nondum collect.</p>		
Nomina		Quantitas velut valor
Domestica	Donorum	
<p><i>Trenchurienſis</i> ¹⁰⁰⁰ Nobilitate in Opido <u>Pleſe</u> cum ſuis dependentiis <u>Capituli</u> Benedictini ingremiat.</p>		
		5390
<p><i>Sachſenſis</i></p> <p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);"> 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 </p>	<u>Quar</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> Nobil.	9047
	<u>Larare</u> in Epifcopio <u>Caria</u> Nobil.	12164
	<u>Lanok</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> .	4888
	<u>Sax</u> <u>Populatio</u> .	4444
	<u>Perenore</u> <u>Jo</u> .	11950
	<u>Ulvarz</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> .	8000
	<u>Amiger</u> <u>Varcklyz</u> in Opido <u>Bertho</u> .	1259
	<u>Murai</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> .	2048
<u>Saxar</u> <u>Deregh</u> .	10	
<p><i>Magſtratenſis</i></p> <p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);"> 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 </p>	<u>Hemſchare</u> <u>Byſaccio</u> .	24890
	<u>Puckoes</u> <u>Jo</u> .	9600
	<u>Ubrigh</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> .	15450
	<u>Lanagna</u> <u>Populatio</u> .	27510
	<u>Rebaekia</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> .	6444
	<u>Pekſchard</u> in Epifcopio <u>Bertho</u> .	54
	<u>Do: Perſpuz</u> <u>Jo</u> .	444
	<u>Do: Remere</u> <u>Jo</u> .	288
	<u>Tora</u> <u>Jo</u> .	577
	<u>Luzin</u> <u>Jo</u> .	200
<u>Dunſchke</u> <u>Jo</u> .		

Відомість секуляризованих маєтків ордену єзуїтів, 1775 р. [ДАЗО, ф.10, оп.1, од.зб. 1199, арк.1]

Додаток 2

Tekintetes Nemes Vármegye!

Minémő változások lesznek, és tovább is talántán az volt Jezsuiták Societasának fel oldozásával eshetnének, ki ki által láthatya; okot ad erre való nézve ezen vélhetetlen Dologh, hogy ezen T.N. Vármegyét reflectaltam legh inkább az Iskolákra való nézve, az kik Unghvárt voltanak: Felséges Aszonyunk az N.Vármegyék Relatiojokból látván, hogy sok Helyeken noha Iskolák találtattanak, de hogy azokbul vagy Kevés hasznot vett az Publicuk, vagy penogh éppen haszontalanok voltak, fel tett célja és Szándéka, hogy az olyan Helyeken Professorokat, és Iskolákat fundálni nem fogh; tartok tehát ettül és nem ok nélkül, hogy Unghvár ezek közé számlálatni fogh. Erre való nézve szükséges, hogy minden hallasztás nélkül ezen statusok mind eő Felségéhez igyenessen, mind az Felséges Consiliumhoz, mind penigy M. Judex Curiához eő Exellentijához Kms az Regulatio Scholarum, et Studium Concredáltatott mind penigy M. Egri Püspök eő Exellenciájához az [...] eő Felsége Parancsolattyából hol és [...] a Helyeken Iskolák Fundáltassanak, Optiot Kériünk, mind penigh M. Camellarius Ur eő Exellenciájához irjanak és Ki tévén az Szökséget, melyen vagyon ezen T.N. Vármegye, azért legh inkább, hogy az Városoktól távol légyen, de ha Közelebb is volna, az Nemességnek, és Népnek szegénységére való nézve is ugy annyira, hogy Iskola Mestert sem tarthatot, mivel ez egész Vármegyében egyen kívül az ki Unghvárot vagyon nem hiszem több találatnék, eő Felségétül, és a többitül hogy el ne hagyattassunk, Kérünk, szükségesnek itéltem.

Lehet ezen uttal az Projectumot megh teni, hogy a Paulinusok mind az Klastromban, mind a Jóságban be tétettssék oly conditioval mind azon által, hogy Iskolákat tarthassanak, de legh jobb mindent eő Felsége Kegyességére bizni.

Mivel én is attul tartván, hogy az Munkácsy Püspöknek az Collégium resignálatni fogh, adtam egy Notat eő Felségének Kegyelmes Aszonyunk ő melyben Kérem, hogy az Collégiumot az N.Vármegyének, N.Vármegye Házáznak ajándékozza; az mely talán legh jobb lenne: De mi fogh determinálatni lehetetlen ezen Circumstantiakban előre látni; azért Kérünk és Könyörögnünk szükséges minden részről. Ami engem illet, a mi tsak Ki gondolható valamint ebben ugy számtalan másokban is az kiket csak [...] hasznával tapasztalni fogja ezen T.N. Vármegye minden promovealom, és secumdálom: Az alat is szokott Tisztelettel maradván

Ezen N.Vármegyének

Igaz köteles Szolgája
Sztáray János
Posony 19 Martý 1777

[ДАЗО, ф.4, оп.5, од.зб. 743, арк.7]

¹ У тексті зберігаємо тогочасний правопис. На місці погано читабельних слів ставимо знак [...]